

УДК 342.9

ШКАРУПА К.В.

**РОЛЬ ТА ФУНКЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ
ПО ЗАБЕЗПЕЧЕННЮ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ**

У статті розглянуто повноваження та функції Національної гвардії України відповідно до нормативно-правових актів, що становлять правову базу діяльності. Визначено роль та способи забезпечення реалізації функцій держави Національною гвардією України.

Ключові слова: *Національна гвардія України, правопорядок, громадська безпека, громадський порядок, правовий режим, військовослужбовці.*

В статье рассмотрены полномочия и функции Национальной гвардии Украины в соответствии с нормативно-правовыми актами, составляющими правовую базу деятельности. Определена роль и способы обеспечения реализации функций государства Национальной гвардией Украины.

Ключевые слова: *Национальная гвардия Украины, правопорядок, общественная безопасность, общественный порядок, правовой режим, военнослужащие.*

The article deals with the powers and functions of the National Guard of Ukraine in accordance with the normative legal acts constituting the legal basis of activity. The role and methods of ensuring the realization of the functions of the state by the National Guard of Ukraine are determined.

Key words: *National Guard of Ukraine, law enforcement, public security, public order, legal regime, military.*

Вступ. В умовах небезпеки для територіальної цілісності України, загрози її державному суверенітету, провокування силового сценарію та дестабілізації ситуації у країні, порушення її миру і спокою, виникла необхідність на основі внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ створити за європейською моделлю потужне військове формування з правоохоронними функціями, здатне виконувати службово-бойові завдання, у тому числі правоохоронні функції, як в умовах мирного часу, так і в умовах запровадження правового режиму надзвичайного та/або воєнного стану.

Адміністративно-правовий статус особи було досліджено у працях М.І. Ануфрієва, О.М. Бандурки, Ю.П. Битяка, І.Л. Бородіна, І.О. Ієрусалімової, С.В. Ківалова, В.К. Колпакова, Ю.В. Корнєєва, Є.В. Курінного, М.М. Новікова, О.В. Негодченка, А.Ю. Олійника, Д.В. Приймаченка, О.В. Синьова, М.М. Тищенко, О.Н. Ярмиша та ін.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження функцій Національної гвардії України та роль у реалізації функцій держави, аналіз нормативно-правових актів щодо статусу Національної гвардії України та науково-теоретичне обґрунтування необхідності їх вдосконалення.

Результати дослідження. Під функціями держави розуміють напрями її діяльності, в яких знаходять свій вираз її сутність, завдання і цілі [1].

Найбільш узагальненою класифікацією функцій держави слід вважати у залежності від сфери діяльності, а саме внутрішні та зовнішні. Внутрішні функції – це напрям діяльності держави, у яких конкретизується її внутрішня політика відносно економічних, ідеологічних, культурних та інших сторін життя суспільства, а зовнішні функції забезпечують здійснення зовнішньої політики держави. До внутрішніх функцій частіше відносять регулювання економічних відносин, організацію суспільної праці, охорону правопорядку, законності, прав і свобод громадян, соціальний захист населення, охорону та раціональне використання природних ресурсів, а до зовнішніх – оборону країни, підтримання міжнародного миру, економічного співробітництва [1].

© ШКАРУПА К.В. – викладач кафедри загально-правових дисциплін (Інститут кримінально-виконавчої служби)

Відповідно до Закону Національна гвардія України є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України і призначене для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами – із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій [2].

Національна гвардія України бере участь відповідно до закону у взаємодії зі Збройними Силами України у відсічі збройній агресії проти України та ліквідації збройного конфлікту шляхом ведення воєнних (бойових) дій, а також у виконанні завдань територіальної оборони.

Якщо розглядати підзаконні нормативно-правові акти, які стосуються діяльності Національної гвардії України, то зазначимо, що їх дуже велика кількість, зокрема, можна назвати такі: Наказ МВС України від 09.07.2014 № 651 «Про затвердження Положення про підрозділи (загони) спеціального призначення Національної гвардії України» [3]; Наказ МВС України від 03.07.2014 № 625 «Про затвердження Положення про військові частини і підрозділи з охорони важливих державних об'єктів та спеціальних вантажів Національної гвардії України» [4]; Наказ МВС України від 16.06.2014 № 566 «Про затвердження Положення про військові частини оперативного призначення Національної гвардії України» [5]; Наказ МВС України від 16.06.2014 № 567 «Про затвердження Положення про військові частини і підрозділи з охорони громадського порядку Національної гвардії України» [6] тощо.

Відповідно до ст. 12 Закону України «Про Національну гвардію України», можна виокремити такі обов'язки Національної гвардії України:

- забезпечувати захист та охорону життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань;
- брати участь у забезпеченні громадської безпеки та охорони громадського порядку, у тому числі під час проведення зборів, мітингів, вуличних походів, демонстрацій, інших масових заходів, під час офіційних візитів та інших заходів за участю посадових осіб України та іноземних держав, щодо яких здійснюється державна охорона на території України;
- вживати заходів, спрямованих на запобігання, виявлення кримінальних (адміністративних) правопорушень; забезпечувати охорону об'єктів, що охороняються Національною гвардією України; забезпечувати пропускний режим на об'єктах, що охороняються Національною гвардією України;
- забезпечувати охорону спеціальних вантажів, у тому числі ядерних матеріалів, під час їх перевезення територією України;
- забезпечувати охорону органів державної влади, а також здійснення заходів державної охорони органів державної влади та посадових осіб;
- вживати заходів щодо припинення діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій; брати участь в антитерористичних операціях;
- вживати заходів щодо затримання осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, осіб, які вчинили втечу з місць позбавлення волі, дезертирів;
- надавати допомогу у ліквідації наслідків природних, техногенних, екологічних катастроф;
- брати участь у заходах, пов'язаних із припиненням збройних конфліктів та інших провокацій на державному кордоні, а також у заходах щодо недопущення масового переходу державного кордону з території суміжних держав;
- брати участь у міжнародному співробітництві, міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки на підставі міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, у порядку і на умовах, визначених законами України;
- брати участь у відновленні конституційного правопорядку, порушеного при спробах захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу шляхом насильства, а також у відновленні діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, порушеної у результаті здійснення протиправних дій, у тому числі на підґрунті міжнаціональних і міжконфесійних конфліктів;
- підтримувати або відновлювати правопорядок у районах виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру (стихійного лиха, катастроф, осо-

бливо великих пожеж, застосування засобів ураження, пандемій, панзоотій тощо), що створюють загрозу життю і здоров'ю значних верств населення;

– розблокувати або припиняти протиправні дії у разі захоплення важливих об'єктів або місцевостей, що загрожує безпеці громадян і порушує нормальну діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

– протидіяти масовим заворушенням, що супроводжуються насильством над громадянами;

– формувати в особливий період військові частини і підрозділи та обороняти важливі державні об'єкти, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України, спеціальні вантажі, у тому числі ядерні матеріали, під час їх перевезення територією України;

– вести воєнні (бойові) дії у разі збройного конфлікту чи загрози нападу на Україну; виконувати завдання територіальної оборони;

– виконувати заходи правового режиму воєнного стану.

Відповідно до ст. 13 Закону України «Про Національну гвардію України», військовослужбовці Національної гвардії України мають такі права:

– у разі залучення до виконання завдань з охорони громадського порядку на військовослужбовців Національної гвардії України поширюються права та обов'язки, передбачені Законом України «Про Національну поліцію»;

– затримувати та передавати працівникам поліції, адміністрації об'єктів, що охороняються Національною гвардією України, осіб, які порушили встановлений перепускний режим або вчинили напад на об'єкт, що охороняється Національною гвардією України;

– затримувати осіб, озброєних вогнепальною зброєю під час здійснення антитерористичних операцій; затримувати осіб, які підозрюються у вчиненні кримінальних правопорушень, та осіб, які вчинили втечу з місць позбавлення волі, дезертирів;

– розблокувати або припиняти протиправні дії у разі захоплення важливих об'єктів або місцевостей, що загрожує безпеці громадян і порушує нормальну діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

– проводити огляд транспортних засобів і вантажів на контрольно-пропускних пунктах об'єктів, що охороняються Національною гвардією України;

– зберігати, носити і застосовувати спеціальні засоби та зброю;

– під час виконання службових завдань користуватися безплатно всіма видами громадського транспорту міського, приміського і місцевого сполучення (крім таксі);

– безперешкодно використовувати у невідкладних випадках засоби електронного зв'язку центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, а засоби зв'язку, що належать фізичним особам, – за їх згодою;

– використовувати з наступним відшкодуванням витрат та збитків у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, транспортні і плавучі засоби фізичних або юридичних осіб незалежно від форми власності (крім транспортних засобів дипломатичних представництв та консульських установ іноземних держав в Україні, транспортних засобів спеціального призначення) для припинення злочину, проїзду до місця події, стихійного лиха, супроводження до лікувальних закладів осіб, які потребують термінової медичної допомоги, для переслідування правопорушників та їх супроводження або конвоювання до органів внутрішніх справ;

– взаємодіяти у межах компетенції з іншими правоохоронними органами [2].

Як окремий структурний підрозділ Міністерства внутрішніх справ Національна гвардія України відповідно до ст. 5 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» безпосередньо здійснює боротьбу з тероризмом шляхом запобігання, виявлення та припинення злочинів, вчинених з терористичною метою, розслідування яких віднесене законодавством України до компетенції органів внутрішніх справ; надає Антитерористичному центру при Службі безпеки України необхідні сили та засоби; забезпечує їх ефективне використання під час проведення антитерористичних операцій [7]. Крім того, відповідно до чинного законодавства підрозділи НГУ мають право оперативно реагувати на дії незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій, припиняти терористичну діяльність, що пов'язані з підвищеним ризиком для життя та здоров'я військовослужбовців та вимагають від особового складу високого рівня професійної підготовки, а також можуть забезпечувати державну безпеку і захист державного кордону, припинення терористичної діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій (але виключно у взаємодії з правоохоронними органами) [2].

Варто зазначити, права й обов'язки Головного управління Національної гвардії України розповсюджуються на всі види суспільних відносин, що виникають у діяльності Національної гвардії України, та всю територію країни [8]. Головний орган військового управління в установленому порядку має такі права: 1) залучати фахівців центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками) до розгляду питань, що належать до його компетенції; 2) отримувати від Міністерства внутрішніх справ України, інших центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування документи й матеріали, необхідні для реалізації покладених на нього завдань; 3) подавати на розгляд Міністерства внутрішніх справ України проекти нормативно-правових актів з питань діяльності Національної гвардії України; 4) скликати наради за участю представників органів виконавчої влади з питань, що належать до його компетенції, тощо [8].

Детальніше зупинимось на підрозділах Національної гвардії України, які зосереджуються на виконанні (реалізації) окремих функцій та мають притаманні лише їм сфери діяльності. Військові частини й підрозділи з охорони громадського порядку Національної гвардії України, призначені для забезпечення захисту й охорони життя, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів громадян від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку й забезпечення громадської безпеки. Відповідно до покладених на них завдань і функцій вони зобов'язані виконувати такі завдання:

- брати участь у забезпеченні громадської безпеки й охорони громадського порядку;
- вживати заходи, спрямовані на запобігання, виявлення кримінальних (адміністративних) правопорушень;
- вживати заходи щодо затримання осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, осіб, які вчинили втечу з місць позбавлення волі, дезертирів;
- надавати допомогу у ліквідації наслідків природних, техногенних, екологічних катастроф;
- підтримувати або відновлювати правопорядок у районах виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного й природного характеру, що створюють загрозу життю та здоров'ю значних верств населення;
- розблоковувати або припиняти протиправні дії у разі захоплення важливих об'єктів чи місцевостей, що загрожує безпеці громадян і порушує нормальну діяльність органів державної влади й органів місцевого самоврядування;
- протидіяти масовим заворушенням, що супроводжуються насильством над громадянами;
- виконувати завдання територіальної оборони;
- виконувати заходи правового режиму воєнного та надзвичайного станів тощо [6].

Також, слід зазначити, що військові частини й підрозділи з охорони важливих державних об'єктів та спеціальних вантажів Національної гвардії України виконують такі функції:

- здійснюють комплекс заходів щодо надійної охорони важливих державних об'єктів;
- здійснюють у встановленому порядку пропускний режим на об'єктах, що охороняються;
- забезпечують охорону спеціальних вантажів, у тому числі ядерних матеріалів, під час їх перевезення територією України;
- здійснюють оборону об'єкта, що охороняється;
- виконують завдання територіальної оборони;
- виконують заходи правового режиму воєнного й надзвичайного станів;
- здійснюють заходи до переходу з мирного на воєнний стан, вивчення мобілізаційних ресурсів, їх якісного відбору за призначенням, забезпечують виконання заходів щодо матеріально-технічного забезпечення приведення військової частини у вищі ступені бойової готовності під час мобілізації;
- здійснюють заходи щодо забезпечення радіаційного, хімічного, біологічного захисту й екологічної безпеки особового складу військової частини [9].

Військово-політичне та адміністративне керівництво Національною гвардією України здійснює міністр внутрішніх справ України. Безпосереднє військово керівництво Національною гвардією України здійснює командувач Національної гвардії України, який призначається на посаду та звільняється з неї Верховною Радою України за поданням Президента України.

Список використаних джерел:

1. Загальна теорія держави і права : [навч. посіб.] / [А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, С.Л. Лисенков та інші] ; за ред. В.В. Копейчикова. – стер. вид. – К. : Юрінком Інтер, 2000. – 320 с.

2. Про Національну гвардію України : Закон України від 13.03.2014 № 876-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

3. Про затвердження Положення про підрозділи (загони) спеціального призначення Національної гвардії України : Наказ МВС України від 09.07.2014 № 651. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

4. Про затвердження Положення про військові частини і підрозділи з охорони важливих державних об'єктів та спеціальних вантажів Національної гвардії України : Наказ 2014. – № 3 133 МВС України від 03.07.2014 № 625 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

5. Про затвердження Положення про військові частини оперативного призначення Національної гвардії України : Наказ МВС України від 16.06.2014 № 566 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

6. Про затвердження Положення про військові частини і підрозділи з охорони громадського порядку Національної гвардії України : наказ МВС України від 16.06.2014 № 567 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

7. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 № 638-IV // Офіційний сайт Верховної ради України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/638-15/print1433866526566313>.

8. Питання головного органу військового управління Національної гвардії України : Указ Президента України від 28 березня 2014 р. № 346/2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/346/2014>.

9. Про затвердження Положення про військові частини і підрозділи з охорони важливих державних об'єктів та спеціальних вантажів Національної гвардії України : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 3 липня 2014 р. № 625 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0830-14>.